

15

D. O. D.
Specimen Academicum
De
Moralitate Sortilegii,

Quod

*Consensu Amplissimi Senatus Philosophici in Regia
Academia Aboënsi,*

PRAESIDE

Mag. JOHANNES BILMARK,

Histor, ac Phil. Pract. Prof. Reg. & Ordin.

PRO LAUREA

Publico examini offert

Gustavus Adolphus Belitz,

Wiburgensis.

In Auditorio Majori die X. Junii An. MDCCXCV,

H. A. M. S.

ABOÆ,

TYPIS FRENCKELLIANIS.

Kongl. May:ts
Tro-Man, Landshöfdingen öfver Wasa Låhn,
samt Riddaren
af Konglig Nordstjerne Orden,

Högvälborne

Hr. CARL FREDRIC KRABBE,

I anledning af den utmärkta Nåd, som Högvälborne Herr Landsböfdingen och Riddaren bevårdigat Mina kära För-
äldrar, vågar och jag tilägna Högvälborne Herr Lands-
böfdingen och Riddaren dessa blad, under det jag med dju-
paste vörtnad framhårdar at vara

Högvälborne Herr Landsböfdingens och Riddarens

allerödmjukaste tjenare
GUSTAF ADOLPH BELITZ.

§. I.

Variis homines in hac vitæ palæstra casibus ita jactari, ut inter negotiorum æstum atque dubitationum nimbos non raro hæreant quasi medii, sua fere quemvis condocet experientia. Causam illorum nominare solent *Fortunam*; cui autem notionem diversam non vulgus modo, sed multi etiam Philosophorum tribuerunt. Fuerunt enim, qui rerum omnium esse nexum adeo necessarium putarent, ut fato immutabili cuncta subesse opinarentur, hominis igitur arbitrio ac potestati nihil relinquentes. Ad horum classẽ pertinent cum veteres quidam, *Fortunam* ut Deam, casus & actiones hominum ex suo arbitrio moderantem, colentes, tum recentiores, fortunæ nomine designantes genios quosdam sublunares, in eo occupatos, ut pro diversa sua indole hominibus diversa suggerant consilia, eosque ad actiones ex suo lubitu suscipiendas sollicitent *a*). His saniora edocti, in fortuna Divinam venerantur providentiam, cujus ad actiones & casus hominum concursum, nullam autem necessitatem eis inferentem, agnoscunt. Alii denique per fortunam indigitatos volunt insperatos casus, quorum causæ huma-

A

nam

nam effugiunt sagacitatem. Sed hæc examinanda mittimus, solummodo observantes, fortunæ nomine etiam indigitari *sortem*, hujus tamen vocis plures occurrere significatus, ceu nos prolixè docent Lexicographi. Indicasse sufficiat, quod *sortes* appellentur tam signa seu tesserae, quarum in sortitione constituenda est usus, quam ipsa res, sortitioni subjecta; quare etiam bona quæcunque, quæ sortitioni alicui obtigerunt, dicebantur *sortes*, quin & ipsa sortitio seu actus sortiendi isto vocabulo designabatur. Ab hac primitiva voce descendit *Sortilegium*, quod sumitur in partem vel *malam*, quatenus eodem designatur superstitiosa nonnullorum industria vel fraus in detegendis ac prædicendis aliorum fati, vel *bonam*, quæ hujus est loci, & qua indigitamus modum per tesseras vel alias his similes res, disceptandi causas dubias, quoties propositum finem alia ratione non assequitur humana perspicacia. In hujus sortilegii moralitate exponenda dum pro ingenii modulo detinemur, postulat officium, ut Benevolum Lectorem qua par est observantia prius rogatum veniamus, velit conatum nostrum pro suo favore meliorem in partem interpretari.

a) Vid. *Les Préjuges du public sur l'honneur* par Mr. DENESLE, Tom. III. pag. 187. seq.

§. II.

Antequam in rem præsentem veniamus, observare liceat, quod pro diverso *Sortilegii* seu *sortium* respectu, diversas harum classes constituere soleant Eruditi, ratione *originis* eas distinguentes in *Divinas* & *humanas*, has rursus subdividentes in *licitas* seu *bonestas* & *illicitas* seu *vitia*.

tuperandas; respectu autem *finis*, propter quem adhibentur; eas dispelcentes in *Consultorias*, *Divisorias* ac *Divinatorias*. Ad *Divinas sortes* pertinent illæ, quæ ex speciali Dei mandato vel auctoritate susceptæ singulares et sine his auspiciis non expectandos habuerunt effectus, quarum in Sacris Litteris nonnulla occurrunt exempla, *Humanæ* quoque partim mandato vel permisso Legislatoris, partim mutua hominum conventionem nituntur, et generaliter solent adhiberi vel in bonorum inter plures, qui pariter sunt juris, distributione, vel in personarum æque idonearum, quibus certæ assignabuntur functiones, electione, vel denique quoties quispiam inferioris hactenus ordinis in superiorem sit cooptandus. *Divinatoriæ* autem complectuntur artes vel præstigias ab hominibus superstitiosis & suæ imaginationi nimium indulgentibus usitatas in secretis revelandis ac futuris casibus cognoscendis; quibus veteres, obscuris gentilissimi tenebris involuti, tantum tribuerunt, ut rem fere nullam majoris momenti, sortibus non prius consultis, aggredierentur; sed quarum usus inter omnes, saniora edoctos, merito evuluit; quas proinde heic nominasse sufficiat.

§. III.

Originem sortilegii, inter homines introducti, indagaturis, ad tempora infantiae mundi propria esset recurrendum; quorum vero notitiæ quum nonnisi tenuia quædam habeamus fragmenta, frustra speratur, mentionem aliquam sortilegii in his occursuram. Præsumere tamen licet, homines ab illo inde ævo, quo disceptationes de rerum dominio exstiterunt, ad has amice componendas, rem dubiam ex libera conventionem sortilegio commisisse. Perhibent quidem nonnulli, Patriarcham NOACHUM or-

bem terrarum inter filios suos post diluvium universale divisurum, negotium hoc sortitione peregrisse; cujus autem quum in Historia Biblica nullum appareat indicium, opinionem eam ad meras præsumptiones referimus. Ab eo autem tempore, quo mores populorum in Historiarum monumentis plenius explicantur, mentio etiam sortilegii, in rebus dubiis adhibiti, subinde occurrit. Sic sortem in deligendo hirco, die expiationis Supremo Numini immolando, ex Divino mandato adhibuerunt Israëlitaë Levith. XVI. 8. Indicia sortilegii, ab aliis veteribus populis usurpata silentio nunc prætereuntes, solummodo observamus, quod Principes olim sortirentur sortibus in galeam conjectis, quæ tamdiu agitata atque vibrata fuit, donec sortes ordine exsiliarent, et, cujus fors primum exibat, is antecederet (*a*). Nec reticendum, quod variis olim sortirentur modis, non teseris solum, sed etiam fabis tam nigris quam candidis, globulis ac calculis *ψήφοις*; sortituri autem calculos in urnam certo conjiciebant numero, præmisso oleæ folio, quod etiam primum extrahebant, & hæc vocabatur Mercurii fors, licet fors omnis Mercurio tributa *b*).

a) *Homeri Odyss. Libr. XIV. item Dion. Halicarn. Libr. 2.*

b) vid. *Caspari PEUCERI Tractat de Divinat. generibus, Tit. de sortibus.*

§. IV.

Quum Divinæ sortes partim juxta expressum Dei mandatum, partim sub ejus auspiciis susciperentur, de eorum moralitate seu usu bono atque licito nemo unquam ambiget. Adhibebatur autem hoc sortilegium modo in casibus dubiis, sed paribus, ceu in §. antecedente vidimus,
mo-

modo in auctore gravissimi cujusdam delicti detegendo, cujus rei luculenta duo occurrunt exempla Jos. VII. 14-18, & I Sam XIV. 37-45. In utroque autem casu & aliis similibus Rei non ex fortis indicio, sed ex accedente sua confessione fuerunt condemnati, modo denique in assignandis Palæstinæ portionibus, unicuique Israëlitarum tribui distribuendis Jos. XIII. 6 seq.; in qua distributione illud singulare Providentiæ Divinæ, ex quorundam observatione, eluxit argumentum, quod plerisque tribubus eæ obvenirent partes, quas singulis obventuras longe ante prædixerat Patriarcha JACOBUS a). Cæterum de sortibus alterius jam memorati generis notanter scribit illustr. J. D. MICHAELIS: *Auch scheint es das der heilige Loos blos bey Uebertretungen eines Schmurs, den das ganze Volk oder der Heerführer in die Stelle des Volks gethan hatte, nicht aber bey andern Verbrechen gebraucht zu seyn, Z. E. der unbekante Mörder soll nicht durchs heilige Loos entdeckt werden b).*

a) Vid. DIETERICI *Antiquit. Biblic. ad Est.* 3. b) vid. *Mosaisches Recht Tom. VI, pag. m. 163.*

§. IV.

Quod sortilegii moralitatem in causis necessariis, sed dubiis, indagandis adhiberi attinet, sibi persuadent multi, hunc veritatem detegendi modum eo minus esse improbandum, quod opinentur, Divinam heic intervenire providentiam ac directionem, adeoque fortis indicio esse omnino standum. De speciali autem Dei concursu ad sortilegium, non ex animi quadam levitate, sed maturo consilio, quin ex prævia Numinis invocatione institutum, eo minus esse ambigendum putant, quod actus hic bonum in-

intendat finem, & insuper constet, sortium usum in Theocratico imperio fuisse permillum, subinde etiam mandatum. Quare etiam a nonnullis definiri solet sortilegium, quod sit *religiosa Numinis interrogatio super negotio magis occulto & ancipiti, quam ut industria expediri queat humana a*). Imo specialem Dei concursum circa sortium jactum probaturi, præcipuum sumunt argumentum ex Proverb. XVI. 33. quem versum sic vertunt. *Sors in sinum conjicitur, a JEHOVA autem (est) omne judicium ejus.* Quæ tamen posteriora verba non ita esse accipienda volunt cordatiores Interpretes, quasi DEUS sortes ita dirigeret, ut ex earum jactu voluntas Divina in proposito constaret negotio; sed quod per Linguæ Hebraicæ idiomatum id tantum significant, sortis exitum in humana potestate non esse situm, sed eum soli Deo esse perspectum. Præterea quum rationi nostræ nihil constet de habitu sortilegii in occultis factis detegendis, nec Deus illud ut certum medium veritatem cognoscendi generaliter, sed in uno alterove solum casu in Veteri Testamento adhibendum præceperit, & *privilegia singulorum, mone[n]te HIERONYMO b*), non faciant legem communem, sequitur, moralitatem & æquitatem sortilegii in casu supra nominato idoneis non suffulciri rationibus, sed involvere quandam Numinis tentationem ac providentiæ Divinæ abusum, dum vel ad præteritorum vel rerum futurarum cognitionem applicatur, præsertim quum DEUS præstantissimas nobis dederit facultates, cum alias, tum in ambiguis, qui subinde incidunt, vitæ articulis a nobis & consulendas & audiendas. Esto, nos indicium quod ab his desideramus facultatibus in præsentī non obtinere, demus aliquid futuro tempore, ita plerumque fiet, ut res se ipsa sensim manifestet. Quod denique DEO haud placeat, res

10-

ferias fortis iudicio committi, exinde luculenter patet, quod constans fere experientia doceat, per fortis iactum plerumque designari rem, & fortientium exspectationi & ipsi æquitati minus congruam. Qua de re eo minus est dubitandum, quod veteres Scriptores hoc etiam agnoverint; ita enim TACITUS: *Sors deerrat ad parum idoneos c*).

a) Vid. NORCOPENSIS Dissert. de fortibus. b) vid. Comment. in Cap. I. Jona. c) vid. Histor. Libr. IV. Cap. 7.

§. VI.

Ab antiquissimis retro temporibus invaluisse morem, magistratus etiam per sortes eligendi, nec eundem nostro ævo in desuetudinem plane abiisse, noto est notius. An vero hoc institutum ex æquo & ex civitatis commodo frequentetur, res videtur ambigua. Modum hunc simpliciter approbant quotquot sortilegium habent instar declarationis voluntatis Divinæ; quibus licet non assentiamus; fatemur tamen, si munerum Candidati ad Moralem & civilem censuram ita pares essent, ut alter præ altero nulla in re præcelleret, commoda hæc foret ratio, eorum prætensiones sine ullius offensa dirimendi; retinent enim parem & spem obtinendi vacuam spartam & civium suorum æstimationem usque ad momentum, quo per sortilegium seu fortunæ iudicium, cui suspensa vota commiserunt, palmam alter obtinuit. Enimvero quum talis meritorum similitudo mente facilius percipiatur, quam reapse inveniat, institutum hoc, sicuti cætera, quæ hominum arbitrio suam debent originem, suis laborat incommodis; quum enim merita sint actus morales, nemo

mo sanus dixerit, eadem forte & urna discerni. Profecto sicut in ægrotis curandis nemo sortium meminit, & sicut in constituendo navis gubernatore non fors admittitur, sed is eligitur, quem scientia & navigandi pericia reddunt commendatissimum; ita a ratione videtur alienum, munera, ex quorum administratione salus pendet publica, ad lubricæ fortis indicium distribuere. Hoc enim modo plerumque contingit, ut, quod proverbium habet, *fortuna faveat fatuis*. Bene enim observavit AMBROSIIUS, quod *in sortibus eventus sit, non iudicium, & sæpe irrati-
nabili casu sorte melioribus ultimus quisque præferatur a*); a qua opinione nec alienus fuit CICERO: *Quis inquit Magistratus, aut qui Vir illustris utitur sortibus? Non solum nulla necessitas adigit, sed & regula Divina arcet, cum laborem justæ acquisitioni subordinat* b). Valent hæc, quæ modo attulimus, de sortilegio simplici seu absoluto, præter quod adhuc datur cum *electione* mixtum, in eo consistens, ut quum, justum præcesserit meritum scrutinium, suffragiis utrinque paribus, sortilegium in vicem legitimi suprapondii adhibeatur; quibus casibus applicari possunt verba sapientiæ Magistri, Proverb. XVIII. 18. *Contradictiones comprimit fors, & inter potentes quoque dijudicat*.

a) Vid. *Libr. V. hexametri Cap. 21.* b) vid. *Libr. I. de Divinatione.*

§. VII.

Præcipuus autem omni fere ævo fuit sortilegii usus in bonis, inter plures æquali jure gaudentes dividendis; portiones videlicet ex communi futurorum dominorum æstimatione æquales factæ ad fortuitum sortium indicium distribuuntur. Quocirca generaliter observamus, sortilegium

gium in bonorum sive publicorum sive privatorum distributione, si modo dolus aut fraus non interveniat, eo minus esse improbandum, quod singulis sortientibus æquale maneat jus, & si quis eam ex. gr. hereditatis partem, quam desiderat, non obtineat, aliam tamen ei æquivalentem consequatur. Quærat forte quispiam: an is, qui ex postfacto demum animadvertit, suam sortem esse minorem, novam ex æquo postulare possit sortitionem? Respondeo: cæteros coheredes eo minus esse obligatos ad assensum querenti præbendum, quod singuli in sortilegium, ut convenientissimum divisionis peragendæ modum, consenserint; quod semel igitur placuit, displicuisse nequit; cui accedit, quod occasionem querelæ sæpe præbeat non accepta injuria, sed magis invidiæ stimulus. Sin autem quis per sortitionem minus justo acceperit; æquum omnino est, ut res controversa prudentibus atque integris arbitris, utrinque assumtis, ita committatur, ut ex horum sententia ipsum stet negotium.

§. VIII.

Hominibus ejusdem in civitate ordinis intuitu suorum munerum paria injuncta esse officia, paresque obligationes, fugere potest neminem. Quoties igitur incidat casus, quo quis eorum non sine manifesto vitæ periculo officio defungi possit, sorte decernitur, in quem periculosa statio sit derivanda; quod quidem sortilegium esse æquissimum patet. Quum enim singulorum sortientium obligationes sint æquales, & ipsi muneribus admoti, se sponte obligaverint, ut aleæ, quæ vi officii eis injungeretur, se nequaquam subducerent; quisque etiam sine tergiversatione se accommodabit judicio, quod per sortem for-

tuna dederit. Quare etiam in militia non solum excubias, sed loca quoque Ducibus sortito distributa novimus; imo tempore vel persecutionis, vel magnæ calamitatis imminientis inter Verbi Divini Ministros forte solet discerni, quinam manere ac suis consulere debeant auditoribus.

§. IX.

Ad fortilegium referri quoque possunt *Duella*, quatenus scilicet rei controversæ dijudicatio a futuro suspenditur eventu, quæ in *Publica*, *Judiciaria* atque *Privata* communiter dividuntur; de quibus autem singulis quum speciatim disserere, ad nostrum non pertineat propositum, generales tantummodo afferemus observationes, dijudicationi moralitatis hujus fortilegii formandæ inservituras. In quovis duello accepta supponitur injuria, quæ ex disceptantium conventionione non rationibus componenda, sed strictis vindicanda erit gladiis, non considerato vitæ periculo, in quod per suam arrogantiam ipsi se temere conjiciunt. Quocirca quisque rem tanti momenti serio perpendens, animadvertit, injuriæ cum duello nullum plane intercedere nexum, & hoc proinde ad illius dilucidationem ne hilum quidem conferre. Præterea quid magis ineptum haberi unquam potest, quam ut petulans adversarium suum vel de gradu dejiciens, vel interficiens, pro innocente, prostratus autem pro reo habeatur? Quis sanus dixerit, gravitatem delicti esse innocentiae argumentum? Aut quid absurdius, quam statuere, quod corporis viribus vel membrorum agilitate superior, altero quovis inferiori sit quoque justior? Aut quomodo fingeremus, quod sanctissimus DEUS in temerario duello innocentem clypeo
sua

suæ omnipotentiae tegeret, quum uterque digladiantium eo ipso, quod in pugnam descendit, gravissimum ex mera levitate committat peccatum, proindeque poenæ obnoxium, non vero speciali Dei protectione se reddat dignum.

§. X.

Quum homines libertati, post eluctatas præsertim Despotismi oppressiones acquisitæ, tantum statuunt pretium, ut eidem conservandæ quicquid habent carissimum impendere non dubitent; mirum non est, si cives in Democratico imperio jugiter timeant, ne quis ambitione percitus in illius fraudem quidquam molitur. Aestimant quidem populus virtutes ac merita, sibi tamen sæpe persuadet, civem utrisque eminentem intra æqualitatis circum ægre substitutum, cujus proinde molimina non vera tantum sed etiam præsumpta tempestive impediturus, eum, ceu vetus docet Historia, sortium judicio submisit, ita experturus, an talis vel in civitate ferri posset, vel patria aliquamdiu & donec meritorum fulgor oculos reliquorum civium minus perstringeret, egredi juberetur. Ejusmodi fortis genus fuit Ostracismus apud Athenienses, quo juxta testularum in urnam conjectarum judicium, optimi ac de patria egregie meriti cives, decem annorum exilio, sine ulla tamen vel famæ vel bonorum jactura multabantur. Aequitati convenientem fuisse ostracismum, nemo dixerit, in Democratica tamen civitate potuit utcumque tolerari, tamquam moderabile invidiæ lenimen, præsertim quum absentiae tempus variis incidentibus casibus sæpe abbreviaretur. Quare etiam hoc Atheniensium institutum non prorsus improbat Illustr. MONTESQUIEU: *L'Ostracisme doit être examiné par les règles de la loi Politique,*
B 2

Et non par les regles de la loi civile, Et bien loin que cet usage puisse fletrir le gouvernement civil, il est au contraire très propre à en prouver la douceur. L'Esprit des Loix Tom. III. p. III. 130.

§. XI.

Docet quoque experientia subinde contingere, ut ad gravissimum facinus peragendum plures ita concurrant, ut pariter deliquisse censeantur; quæritur proinde: an vel singuli, vel aliqui, quot fors tetigerit, sint puniendi? *forte eligendum esse moriturum*, opinatur GROTIUS (a), *si unius supplicium videatur sufficere*. Fateri autem cogor, me non percipere, quomodo in casu, dum duo ex: gr: mortis pœnam promeruerunt, unius supplicium possit sufficere. Aut enim is tum, qui capitali afficitur pœna, eam pro altero, æqualiter reo, sustinet, quod absurdum; aut alter injuste dimittitur, quod non ferendum; sed cui vita forte relinquitur, pœnam subibit capitali proximum. Imo si universitas populi gravissime deliquerit, stricto jure non potest fieri, ut correorum aliqui pœnæ subjiciantur, cæteri non; justitiæ enim rigor postulat, ut quot deliquerunt, tot etjam supplicium Legibus præscriptum ferant. Attamen quum saluti publicæ nequaquam conveniret, vel ut singula universitatis flagitiosæ membra ad mortis supplicium traherentur, quum mali medela ita foret ipso malo gravior, vel ut delinquentium numerus pareret impunitatem; ex sententia plerarumque Gentium casus iste tale accipit moderamen, ut ex multis quidam, plerumque decimus quisque per sortem designetur, capitis pœna afficiendus, cæteris correis ad aliud aliudque pœnæ genus condemnatis. Id quod Romanos etjam, CICERONE teste, fecis-

fecisse percipimus, statuentes, ut si a multis flagitium rei militaris esset admissum, sortitione in quosdam animadverteretur, ut metus ad omnes, pena ad paucos perveniret (b). Et CASSIUS apud TACITUM: Ex effuso, inquit, exercitu cum decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur; habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur (c). Verum plura de moralitate sortilegii in medium afferre, nostra fors non permittit.

(a) Vid. *Libr. II. de Jure belli & pacis Cap. I. §. 15.*

(b) In oratione pro Cluent. (c) vid. *Annal. Libr. XIV. Cap. 44.*

S. D. G.

